

NEDERLAND

Nieuwe eindredacteur

Het voorliggende nummer van Zoogdier is wat later verschenen dan u gewent bent. De oorzaak hiervoor is een wisseling van eindredacteur. De afgelopen jaren was de eindredactie van Zoogdier in handen van Eric van Kaathoven, de communicatiemedewerker van de Zoogdierverseniging. Door de bezuinigingen bij de werkorganisatie (zie column) kwam zijn functie te vervallen. Eric heeft snel een nieuwe baan gevonden en Zoogdier moest op zoek naar een nieuwe eindredacteur.

Om kosten te besparen had het bestuur bij het opstellen van de begroting 2011 er al voor gekozen om meer verenigingswerk door leden te laten uitvoeren. Het vertrek van Eric bood de kans om hier op in te spelen. Tijdens de Landelijke Zoogdierdag liet Jaap van der Veen weten belangstelling te hebben voor de eindredactie, met als resultaat dat hij die rol al voor dit nummer op zich heeft genomen. Iedere overdracht kost tijd en vandaar die latere verschijningsdatum. Eric heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan het huidige niveau van Zoogdier. Daarvoor zijn we hem veel dank verschuldigd. Alle betrokkenen bij Zoogdier: de redactie, de tekstredactie, de vormgever en de drukker gaan er samen met Jaap voor zorgen dat u vier keer per jaar een goed blad over zoogdieren blijft ontvangen.

Ledenvergadering

Tijdens de Landelijke Zoogdierdag is tevens de voorjaarsledenvergadering gehouden. Er is uitgebreid stilgestaan bij de financiële situatie van de vereniging en de bezuinigingen bij de werkorganisatie zijn toegelicht. De jaarrekening over 2010 is door de ledenvergadering goedgekeurd.

Brochure 'Vleermuizen'

In het kader van het Jaar van de Vleermuizen heeft de Zoogdierverseniging een nieuwe brochure gemaakt. Behalve allerlei wetenswaardigheden over vleermuizen (zij kunnen bijvoorbeeld ouder dan 20 jaar worden!) bevat de brochure ook tips voor een vleermuisvriendelijke

tuin. Deze brochure is meegestuurd met dit nummer van Zoogdier. Op de website www.jaarvandevleermuizen.nl is de brochure te downloaden en zijn papieren exemplaren te bestellen.

Landelijke Zoogdierdag 2011

Op zaterdag 16 april vond de Landelijke Zoogdierdag van 2011 plaats, dit keer in het Ecodrome in Zwolle. Deze dag stond

volledig in het teken van het Jaar van de Vleermuizen en werd met 125 deelnemers zeer goed bezocht. Naast lezingen over de wereldwijde variatie aan vleermuizen, de aankoop van een verblijfplaats van meervleermuizen in Waddinxveen, het voorkomen en verhelpen van overlast, het fotograferen van vleermuizen, versterking door verlichting en tips voor een vleermuisvriendelijke tuin werden er twee boeken gepresenteerd. Dit zijn 'Vleermuizen – alle soor-

ten van Europa en Noordwest-Afrika' en 'Egels'. Zij zijn uitgereikt aan respectievelijk Gotty Korsuize (gemeente Utrecht) en Marleen Landman (geelopvang Dikke Prik). Recensies van deze boeken staan in dit nummer van Zoogdier. Beide boeken zijn te bestellen via de webwinkel van de Zoogdierverseniging (www.zoogdierwinkel.nl). Op de website van de Zoogdierverseniging staat een uitgebreider verslag.

WANTED! Pallas' eekhoorn

De Zoogdierverseniging voert een onderzoek uit naar de verspreiding van de Pallas' eekhoorn. Dit is een uitheemse eekhoorn die oorspronkelijk uit China afkomstig is. In de omgeving van Weert is deze eekhoorn omstreeks 1998 ontspant. Een onderzoek door de Zoogdierverseniging uitgevoerd in 2009 gaf een verspreidingsgebied dat ligt tussen Weert en Ell. De Pallas' eekhoorn vormt een bedreiging voor onze inheemse rode eekhoorn. Hij ziet er anders uit dan onze eigen eekhoorn. Onze eekhoorn heeft een rode tot donkerbruine vacht op lichaam en staart met een opvallend witte buik. De Pallas' eekhoorn is veel grijzer op het lichaam en heeft een rode buik. De staart wordt naar de punt toe steeds lichter. Heeft u een Pallas' eekhoorn gezien? Stuur dan een mailtje met aantal en locatie naar: vilmar.dijkstra@zoogdierverseniging.nl.

Beverwerkgroep

De Beverwerkgroep van de Zoogdierverseniging organiseert bevertellingen in verschillende delen van het land. Om dit mogelijk te houden en eventueel zelfs uit te breiden is deze werkgroep op zoek naar regiocoördinatoren. Zij nemen een

gebied onder hun hoede, en helpen en zoeken andere vrijwilligers in dat gebied. Je hoeft geen beverexpert te zijn, goede communicatieve eigenschappen en enthousiasme voor de bever zijn belangrijker! Ook voor het bestuur van de Beverwerkgroep wordt versterking gezocht. Er wordt enkele keren per jaar overlegd over activiteiten om mensen bij de bevermonitoring te betrekken. Zo blijft er een goed beeld van de beververspreiding in Nederland. Uitbreiding met de otter wordt overwogen. Spreekt dit jou aan, neem dan contact op met de werkgroep via beverwerkgroep@zoogdierverseniging.nl.

Gezocht: deskundigen!

Bij de werkorganisatie komen veel vragen binnen, zowel per telefoon als per e-mail. Wij zoeken vrijwilligers die deze graag willen beantwoorden. Het gaat om publieksvragen over bepaalde soorten of sporen. Mensen willen dan meer informatie of een bevestiging van een waarneming. We hebben momenteel behoefte aan vrijwilligers met kennis van marterachtigen en (zoog)diersporen in het algemeen. Beantwoording van de vragen zal vooral per e-mail gebeuren. Lijkt dit je leuk om te doen, meld je dan bij vrijwilligers@zoogdierverseniging.nl.

Gezocht: vrijwilligers voor onderzoek hazelmuizen in Zuid-Limburg

De hazelmuis (*Muscardinus avellanarius*) is een slaapmuis die in Nederland alleen in een klein deel van het Zuid-Limburgse kleinschalige cultuurlandschap voorkomt. De laatste decennia is deze soort sterk achteruit gegaan door verlies van habitat en versnippering van het landschap.

Om te onderzoeken wat het effect is van bepaalde inrichting- en beheersmaatregelen in het landschap op de aanwezige hazelmuizen vind er komende tijd onderzoek in de grensregio van Nederlands Limburg met België en Duitsland plaats. Dit onderzoek gebeurt op initiatief van Dienst Landelijk Gebied en wordt uitgevoerd door Bureau Natuurbalans, Natuurpunt Studie en de Zoogdierverseniging.

In de periode 2011-2013 zal in het Vijlenerbos en Gulpdal gekeken worden waar hazelmuizen in het gebied voorkomen. Voor dat onderdeel zoekt de Zoogdierverseniging vrijwilligers!

Met het onderzoek willen we uitvinden of aanpassingen in inrichting en beheer van het heuvelland de hazelmuis kan helpen. Hierbij zal de aanwezigheid van hazelmuizen zal worden vastgesteld via het ophangen van nestbuizen. Bij dit nestbuizenonderzoek worden horizontaal onder takken plastic buizen bevestigd. Hazelmuizen bouwen hier hun nesten in en verraden daarmee hun aanwezigheid.

Per ha worden langs vooraf vastgestelde routes 10 buizen uitgezet die gedurende de periode augustus t/m november driemaal gecontroleerd worden.

Meedoen Zowel voor het ophangen als het controleren van nestbuizen in Zuid-Oost Limburg zijn we op zoek naar vrijwilligers!

Het ophangen van de nestbuizen gebeurt juli a.s. waarbij we in totaal 600 nestbuizen gaan ophangen. Vervolgens blijven de buizen twee jaar op dezelfde plaats hangen.

De opgehangen nestbuizen worden zowel in 2011 en in 2012 drie keer gecontroleerd op aanwezigheid van nesten van hazelmuizen. Deze nestbuiscontroles vinden plaats eind augustus, eind september en begin november. De exacte locaties van de routes zijn nog niet bekend maar bevinden zich allemaal in en rondom het Vijlenerbos en het Gulpdal.

Het is niet noodzakelijk bij het ophangen van de buizen aanwezig te zijn om ze daarna te kunnen controleren. Deelnemers krijgen vooraf kaartmateriaal en uitleg. Nestbuizen zijn een mooie manier om hazelmuizen te ontdekken, maar ook bosmuizen en de zeldzame grote bosmuis worden wel eens in de nestbuizen aangetroffen!

Meer informatie Stuur voor meer informatie of om aan te melden een e-mail naar vrijwilligers@zoogdierverseniging.nl onder vermelding "hazelmuizen lokken".

Tuinreservaten

Van de 7 miljoen woningen in Nederland hebben er 5,1 miljoen een tuin of tuintje:

al met al vele honderden vierkante kilometers. De vijf miljoen particuliere tuinen in ons land worden almaar belangrijker voor de biodiversiteit. Voor steeds meer planten en dieren is de natuur rond de bebouwing hun belangrijkste leefgebied. De trends in tuinenland zijn echter grijs: bestrating en loungebanken nemen de plaats in van flora en fauna. De Zoogdierverseniging spant zich samen met het televisie- en radioprogramma 'Vroege Vogels', Vogelbescherming, Vlinderstichting, RAVON, Vivara en Groei & Bloei in om de natuurvriendelijke tuin te promoten. Kijk op www.tuinreservaten.nl.

VLAANDEREN

Televisiekijkers bouwen samen met Natuurpunt voor (zoog)dieren

Dertien weken lang was er in het programma 'Dieren in nesten' op de Vlaamse zender één een rubriek 'Dieren in nesten bouwt'. Elke week liet presentator Chris Dusauchoit de kijkers zien hoe ze hun tuin stukje bij beetje kunnen ombouwen tot meer natuurgebied voor inheemse zoogdieren in nood. Dertien bedreigde soorten kwamen aan bod, waaronder de egel, de eikelmuis en de otter. De ene soort help je al wat makkelijker dan de andere, maar voor elke soort waren er concrete tips. Egels en eikelmuisen kun je onder meer helpen met het plaatsen van aangepaste nestkasten of een takken- en bladerenhoop aan te leggen in je tuin. De otter, die grote zuivere waterrijke gebieden nodig heeft, kun je dan weer helpen door acties voor zuiver water. Kijkers konden hun acties invoeren op de website van het programma en zo werd gemeten hoeveel vierkante meter natuurgebied

bijgebouwd of geschikt gemaakt werd. Bij het schrijven van dit artikel, drie dagen na het einde van de reeks, klokt de actie af op 637.512 m². Ook in Wallonië en Nederland bouwden Dieren-in-nesten kijkers mee, wat resulteerde in respectievelijk 1700 en 507 m² natuurgebied. Natuurpunt had in het begin van de serie bovendien beloofd de bijgebouwde oppervlakte te verdubbelen met de aankoop van nieuw natuurgebied, waardoor Dieren in nesten zo maar even meer dan één miljoen vierkante meter natuurgebied bijgebouwd heeft. Wie het programma gemist heeft, maar alsnog wil nagaan hoe je deze bedreigde diersoorten kunt helpen, kan terecht op de website van Natuurpunt (<http://www.natuurpunt.be/bouwme>). Als je wilt weten hoeveel deze acties opbrengen aan nieuw natuurgebied, kun je je acties invoeren op de website van Dieren in nesten (<http://www.een.be/diereninnesten>). De pagina blijft nog enkele weken actief na het einde van de actie op 28 mei.

Everzwijnen weer welkom in Vlaanderen?

Het aantal everzwijnen in Vlaanderen nam de laatste jaren sterk toe. Maar op welke manier gaan we daarmee om? In 2008 stelde de Vlaamse regering een totale uitroeiing van het everzwijn in Vlaanderen in het vooruitzicht. Inmiddels stapte de Vlaamse regering alweer af van de nultolerantie. Om diverse redenen vond ze het niet langer opportuun om de totale uitroeiing van het everzwijn na te streven. De Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt stelde zich vragen bij het dobberende zwijnenbeleid en kwam op de proppen met een meer genuanceerde visie op de omgang met het everzwijn in Vlaanderen. In februari 2011 werd een ontwerptekst op een 'zwijntjesavond' voorgesteld en getoetst aan de opinies van andere geïnteresseerden bij Natuurpunt. Op die voorlichtingsavond werd ook algemene informatie verstrekt over de biologie en de actuele stand van het everzwijn in Vlaanderen.

Aan de hand van opmerkingen en discussie-elementen werd de nota bijgeschaafd. Inmiddels heeft Natuurpunt de krachtlijnen van de visie openbaar gemaakt. De terugkomst en de aanwezigheid van het everzwijn in Vlaanderen wordt als een gunstige ontwikkeling voor natuur en landschap aanzien. De soort krijgt een belangrijke rol toegewezen in toekomstige natuur- en landschapsontwikkelingen. Dit betekent niet dat men blind is voor de negatieve gevolgen die de soort kan hebben op velerlei vlakken. Er wordt evenwel gepleit voor een preventieve

Onszelf opnieuw uitvinden

De natuurbescherming zit in de hoek waar de klappen vallen.

Het huidige kabinet heeft draconische bezuinigingen op natuuraangekondigd.

In antwoord daarop is de natuursector nu hard bezig om bij zichzelf te rade te gaan wat haar antwoord moet zijn op de grote veranderingen die nu spelen. Natuurlijk laat de sector een tegengeluid horen (o.a. in de actie Hart voor Natuur) om kenbaar te maken dat het ingezette beleid ten koste gaat van de biodiversiteit en de ruimte voor natuurbeleving van burgers. Aan de andere kant beseffen de meeste organisaties ook dat er een nieuwe strategie moet komen voor de bescherming van de natuur in ons land. De afhankelijkheid van de overheid is simpelweg te groot. Meer terug naar particulier initiatief en financiering. Maar ook dat is niet eenvoudig. De verwachtingen en behoeften van burgers veranderen snel, dit uit zich in minder ledentrouw, maar aan de andere kant de bereidheid om meer geld te besteden aan goede doelen. Daarnaast speelt de vraag of de sector niet te versnipperd is om een effectieve rol te spelen in het maatschappelijk krachtenveld.

De grote bezuinigingen van dit kabinet hebben helaas ook een direct effect op de orderportefeuille van de werkorganisatie van de Zoogdierverseniging. Onze belangrijkste opdrachtgevers: provincies, gemeenten en terreinbeherende organisaties hebben minder te besteden en besteden dus minder opdrachten uit. Dat werd goed duidelijk bij het opmaken van de Jaarrekening 2010. Toen bleek dat de baten sterk waren teruggelopen, terwijl de kosten (vooral loonkosten) nauwelijks waren gedaald. Voor een deel was dat al verwacht waardoor de begroting voor 2011 al naar beneden was bijgesteld, maar niet genoeg om de continuïteit van de organisatie te waarborgen. Het bestuur concludeerde dat stevig ingrijpen noodzakelijk was. Bezuinigen op de grootste kostenpost salarissen was onvermijdelijk. Dit betekende gedwongen ontslagen voor meerdere medewerkers en een reorganisatie voor de blijvers. De organisatie heeft voldoende veerkracht om weer uit dit dal te komen, maar dat kost tijd en creativiteit.

Wij: de natuursector en de Zoogdierverseniging zullen onszelf opnieuw moeten uitvinden.

Jos Teeuwisse
Directeur Zoogdierverseniging

Wild zwijn. Foto Richard Witte van den Bosch

i.p.v. voor een repressieve aanpak van het schadefenomeen. Hiervoor kan een veelheid aan middelen worden ingezet en moeten verschillende partijen hun verantwoordelijkheid nemen. Veel maatregelen zijn bovendien te combineren met andere acties zoals de beveiliging van wegen door wildkerende rasters en mitigerende maatregelen. De opvolging richt zich op een snel en efficiënt ingrijpen bij schade. Repressieve maatregelen zijn enkel aan de orde wanneer alle andere middelen zijn uitgeput of onverantwoord blijken. In februari 2011 heeft Vlaams minister voor Natuur en Leefmilieu Joke Schauvliege eveneens een nieuwe beheersvisie voor het everzwijn goedgekeurd. In die beheersvisie staat nu dat het everzwijn wordt aanvaard als inheems grofwild in Vlaanderen. In sommige regio's wordt het wild zwijn gecontroleerd toegelaten doch in andere regio's blijft de nul tolerantie van kracht. Het volledige dossier met algemene informatie over het everzwijn, een overzicht van preventieve maatregelen en de standpunten van zowel Natuurpunt als Vlaamse overheid, vind je terug op de Natuurpunt-website: (http://www.natuurpunt.be/nl/everzwijnen-in-vlaanderen_2439.aspx).

Vleermuissuccessen: nieuwbouwobjecten voor vleermuizen in West-Vlaanderen.

In het bosarme West-Vlaanderen is het overgrote deel van de bossen geconcentreerd in enkele gemeenten ten zuiden van de hoofdstad Brugge. Enkele tientallen ijskelders en bunkers herbergen er ruim driekwart van de gemiddeld ruim duizend overwinterende vleermuizen die de laatste jaren in West-Vlaanderen geteld worden. De meeste objecten bevinden zich op privédomein,

wat meteen een potentiële bedreiging vormt voor de vleermuizen. Heel wat objecten worden door de eigenaars – uiteraard meestal onopzettelijk – onbruikbaar gemaakt. Enkele schrijnende gevallen hebben de Vleermuizenwerkgroep ertoe aangezet om te ijveren voor de bouw van enkele nieuwbouwobjecten. Een eerste object werd gebouwd op initiatief van wijlen Franky Bonne in Beernem in 1994. Dit gebeurde door vrijwilligers en met een budget van welgeteld duizend euro. Het bakstenen object heeft de vorm van een iglo met een diameter en een hoogte van ongeveer drie meter. De drie meter lange toegang telt twee deuren. Het object ligt een halve meter onder het maaiveld en werd bedekt met de uitgegraven aarde. Tussen de bakstenen zijn voegen opengeleten. De eerste winter was de kelder nog niet helemaal af en werden geen vleermuizen gevonden. De tweede, derde en vierde winter telden we respectievelijk twee, drie en vijf gewone grootovleermuizen. Later kwamen de eerste baardvleermuizen, watervleermuizen en franjestaarten erbij. In de winter van '01-'02 maakten de aantallen een sprong naar 29. In de winter van '09-'10 bereikte de kelder een recordaantal van 56 overwinterende vleermui-

zen! In 2005 bouwde de provincie West-Vlaanderen mede op aansturen van de Vleermuizenwerkgroep een grote vleermuizenkelder in het Provinciaal domein Bulskampveld, ook in Beernem. Ook deze grote bakstenen iglo werd onder het maaiveld gebouwd. Op 5 december 2010 bereikte deze kelder een voorlopig record van 54 winterslapende vleermuizen. In 2008 besloot de provincie West-Vlaanderen ook in het provinciaal domein Tillegem in Brugge een ijskelder te bouwen. Deze werd plechtig 'geopend' tijdens de Europese Nacht van de Vleermuis in 2009, maar was toen nog niet helemaal afgewerkt. Het bouwplan bestaat uit een lange bakstenen gang in de vorm van een rechthoekig slakkenhuis met een centrale kamer en op het einde van de gang een kleine ventilatiepijp. Het plafond bestaat uit betonnen gewelven. Afgelopen winter werd de eerste grootovleermuis geteld en uiteraard wordt er gehoopt op meer. Ondanks de succesverhalen zijn er ook voorbeelden van minder geslaagde projecten. Zo werd in 2005 in het Oost-Vlaamse natuurgebied de Bourgoyen-Ossemers een winterobject voor vleermuizen gebouwd waarin sindsdien nog geen vleermuizen zijn waargenomen. De oorzaken zijn wellicht divers, maar het is toch opvallend dat dit object in tegenstelling tot de drie West-Vlaamse objecten werd opgetrokken uit betonnen prefab-elementen. Het budget voor dit project bedroeg een veelvoud van die voor de West-Vlaamse objecten. Het bouwen van kunstmatige winterobjecten voor vleermuizen mag echter zeker geen excuus worden om de natuurlijke winterverblijfplaatsen van vleermuizen te verwaarlozen. Zo vormen holle bomen wellicht nog steeds een belangrijke, zo niet de belangrijkste winterslaapplaatsen voor heel wat soorten vleermuizen in onze regio.

Nieuwbouw voor vleermuizen. Foto Rudi Vantorre